

ЗАСТОСУВАННЯ ТУРБУЛЕНТНОГО ПІДХОДУ ДО ПІЗНАННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

© 2017 ШКАРЛЕТ С. М., ДУБИНА М. В.

УДК [336.76:338.124.4](477)

Шкарлет С. М., Дубина М. В.

Застосування турбулентного підходу до пізнання сучасного стану ринку фінансових послуг України

Наведено наукові результати застосування турбулентного підходу до пізнання сучасного стану ринку фінансових послуг (РФП). Зокрема, обґрунтовано доцільність використання окресленого підходу через констатацію наявності останніми роками в економічному розвитку України значної кількості складно передбачуваних процесів, які виникають спонтанно та не прогнозовано. Обґрунтовано авторську позицію щодо трактування сутності турбулентного підходу, описано методику його використання. Оперуючи сутністю турбулентного підходу, ідентифіковані основні турбулентні процеси, що відбувались у розвитку РФП та мали негативний вплив на його функціонування. Окреслені процеси були описані та детально розглянуті. Особливу увагу приділено впливу таких процесів на загальний розвиток ринку фінансових послуг.

Ключові слова: ринок фінансових послуг, турбулентний підхід, турбулентність, економічна турбулентність, економічний процес, фінансовий посередник, капіталізація, економічна довіра.

Рис.: 9. Бібл.: 21.

Шкарлет Сергій Миколайович – доктор економічних наук, професор, ректор Чернігівського національного технологічного університета (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14027, Україна)

E-mail: rector@stu.cn.ua

Дубина Максим Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14027, Україна)

E-mail: mvdubyna@gmail.com

УДК [336.76:338.124.4](477)

UDC [336.76:338.124.4](477)

Шкарлет С. Н., Дубина М. В. Применение турбулентного подхода к познанию современного состояния рынка финансовых услуг Украины

Представлены научные результаты применения турбулентного подхода к познанию современного состояния рынка финансовых услуг (РФУ). В частности, обоснована целесообразность использования данного подхода через констатацию наличия в последние годы в экономическом развитии Украины значительного количества сложно предсказуемых процессов, которые возникают спонтанно и не прогнозируемо. В рамках статьи обоснована авторская позиция относительно трактовки сущности турбулентного подхода, описана методика его использования. Опираясь на сущность турбулентного подхода, идентифицированы основные турбулентные процессы, которые происходили в развитии РФУ и имели негативное влияние на его развитие. Указанные процессы были описаны и подробно рассмотрены. Особое внимание уделено влиянию таких процессов на общее развитие рынка финансовых услуг.

Ключевые слова: рынок финансовых услуг, турбулентный подход, турбулентность, экономическая турбулентность, экономический процесс, финансовый посредник, капитализация, экономическое доверие.

Рис.: 9. Библ.: 21.

Шкарлет Сергей Николаевич – доктор экономических наук, профессор, ректор Черниговского национального технологического университета (ул. Шевченко, 95, Чернигов, 14027, Украина)

E-mail: rector@stu.cn.ua

Дубина Максим Викторович – кандидат экономических наук, доцент, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, Чернигов, 14027, Украина)

E-mail: mvdubyna@gmail.com

Shkarlet S. M., Dubyna M. V. Application of the Turbulence Approach to Knowledge of the Current State of Financial Services Markets

The article presents the results of studying the turbulent approach to knowledge of the current state of the financial services market (FSM). In particular, there justified the expediency of using this approach through stating the presence of a considerable number of processes that emerge spontaneously and are difficult to anticipate in the economic development of Ukraine in recent years. The article substantiates the author's position regarding the interpretation of the essence of the turbulent approach, describes the method of its use. Operating by the nature of the turbulent approach there identified the main turbulent processes that occurred in the development of the FSM and had a negative impact on it. These processes have been described and discussed in detail. Particular attention is paid to the influence of such processes on the overall development of the financial services market.

Keywords: financial services market, turbulent approach, turbulence, economic turbulence, economic process, financial intermediary, capitalization, economic trust.

Fig.: 9. Bibl.: 21.

Shkarlet Serhiy M. – Doctor of Science (Economics), Professor, Rector of the Chernihiv National Technological University (95 Shevchenko Str., Chernihiv, 14027, Ukraine)

E-mail: rector@stu.cn.ua

Dubyna Maksym V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Chernihiv National Technological University (95 Shevchenko Str., Chernihiv, 14027, Ukraine)

E-mail: mvdubyna@gmail.com

Постановка проблеми. Ринок фінансових послуг (РФП) є важливою складовою розвитку національного

господарства будь-якої країни, оскільки у межах його формуються фінансові ресурси для функціонування суб'єктів

господарської діяльності та модернізації економіки. Незначений ринок, враховуючи його важливість, здійснює потужний вплив на розвиток національної економіки, який може бути різним за своєю природою та наслідками. Фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. лише це підтверджує. Значний сплеск активності фінансових посередників у країні у період з 2004 по 2008 рр. змінився складною економічною ситуацією, зниженням темпів економічного розвитку, стагнацією окремих галузей національного господарства. Цілковитим погоджуємося з думкою Болдової А. А. та Мойко В. Ю., що РФП є певним фінансовим барометром економіки, який ефективно працює при низьких темпах інфляції, стабільній законодавчій і нормативній базі, сприятливому політичному кліматі та певному балансі інтересів у суспільстві [1, с. 72].

На сьогодні в Україні РФП демонструє негативні тенденції розвитку, які обумовлені надскладними умовами ведення бізнесу у фінансовому секторі країни. Напружена політична ситуація, нестабільність економічних засад функціонування всього господарського комплексу країни, зовнішня агресія та низка інших деструктивних причин призвели до формування турбулентного середовища діяльності фінансових установ і загалом ринку фінансових послуг в Україні. Окреслені причини не дозволяють сформулювати стабільну та міцну платформу його подальшого розвитку. Така ситуація вимагає не лише проведення дослідження РФП, але і застосування нових наукових підходів до оцінки сучасного стану цього ринку, які б враховували специфічні риси сучасного політичного й економічного розвитку України. У зв'язку з цим вважаємо, що до пізнання сучасних тенденцій функціонування РФП варто застосувати турбулентний підхід, який досить активно використовується вченими для дослідження об'єктів різної природи, що опинилися у надскладних, не прогнозованих і надто мінливих умовах функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринок фінансових послуг як науковий об'єкт дослідження на сьогодні знаходиться у центрі уваги багатьох учених. Теоретичними дослідженнями сутності РФП займалися такі науковці: Асмадсон А. [18], Войтенко О. [3], Клессенс С. [20], Титова В. [14], Третьяков М. [15], Юрій С. [17] та ін.

Турбулентний підхід як окремий метод пізнання явищ різної природи досліджували такі вчені: Бурлачков В. [2], Герасимова Е. [4], Захарченко П. [8], Макарова Н. [11], Троппе М., Тофт Г. [21] та ін.

Проте у роботах зазначених учених у більшості випадків не вивчаються питання функціонування окресленого ринку у турбулентному економічному середовищі або акцент робиться на пізнанні окремих його сегментів та їх сучасного стану розвитку.

Також у більшості роботах досліджуються питання функціонування фінансових посередників під тиском, насамперед, екзогенних факторів різної природи, применшуючи вплив ендегенних чинників, які, як показує реальність, також часто стають причинами формування деструктивних чинників і вимагають відповідних дій для нівелювання наслідків їх впливу.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження та опис сучасного стану РФП України за до-

помогою використання турбулентного підходу до пізнання економічних явищ.

Виклад основного матеріалу. РФП є важливою і незамінною компонентою національного господарства будь-якої країни. Фактично всі інші галузі та сфери економіки держави пов'язані з окресленим ринком і не можуть у сучасних умовах функціонувати відокремлено. Саме це ще раз підкреслює важливість пізнання теоретичних особливостей розвитку такого ринку, дослідження його сучасного стану.

У межах цієї статті РФП нами розглядається як сукупність економічних відносин, що виникають при реалізації нематеріальної форми результатів взаємодії, яким притаманна споживча вартість, між суб'єктами в процесі задоволення одними учасниками (виробниками) фінансових потреб інших (споживачів) на взаємовигідній основі узгодження їх інтересів за власний рахунок, рахунок клієнтів або за рахунок залучених фінансових ресурсів інших суб'єктів відповідно до чинного законодавства з метою отримання прибутку, збереження вартості активів або досягнення соціального ефекту від реалізації такої взаємодії [16].

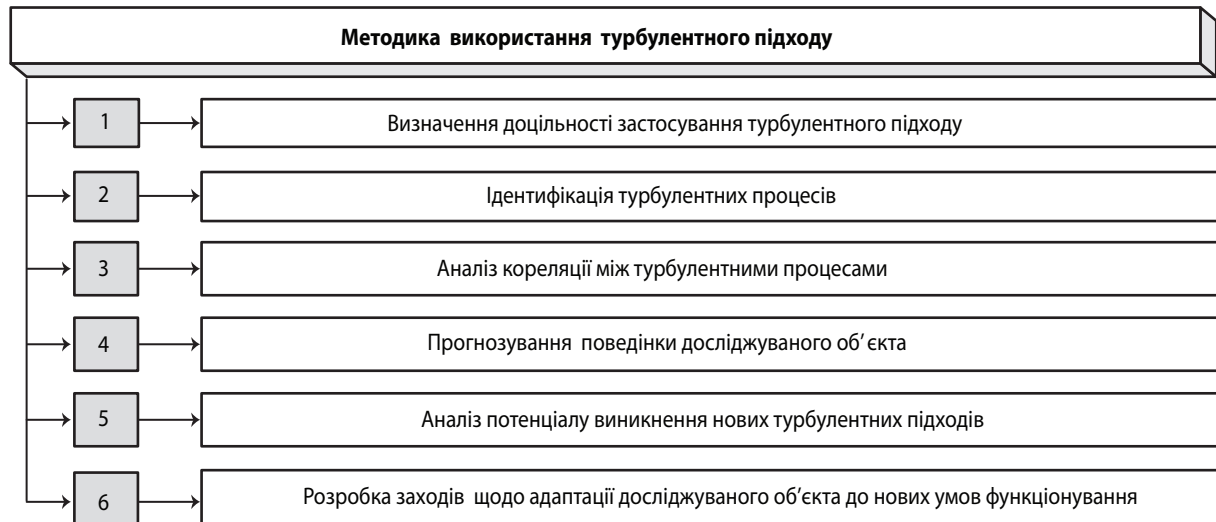
Турбулентний підхід у межах статті розглядатимемо як алгоритм вивчення систем різної природи, сутність якого полягає у пізнанні таких систем, що функціонують у непередбачуваних, хаотичних і мінливих умовах, які загрожують їх стійкості та призводять до виникнення високого рівня ентропії в їх межах і унеможливають процес передбачення та прогнозування подальшої поведінки таких систем.

Отже, застосування турбулентного підходу доцільно реалізовувати у тому випадку, коли змінність зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування досліджуваного об'єкта є надто швидкою, що обумовлюється його існуванням у турбулентних обставинах, яке утворилося внаслідок дії сукупності певних процесів. Під турбулентними процесами у статті ми розглядатимемо такі процеси, яким притаманний швидкий розвиток із підвищеною швидкістю екстраполяції наслідків такого явища на інші, пов'язані із ним явища та процеси. Алгоритм застосування турбулентного підходу наведений на рис. 1.

Використання окресленої методики дає змогу обґрунтувати доцільність застосування турбулентного підходу до пізнання економічного об'єкта та поступово отримати дані щодо сучасного стану розвитку такого об'єкта й ідентифікувати кореляційні зв'язки його існування із загальноекономічними, політичними та соціальними процесами, що відбувалися в країні.

Окреслена методика є за своєю сутністю концептуальною та може бути трансформована у процесі пізнання конкретних економічних явищ і процесів. Використовуючи частину окресленої методики пізнання економічних явищ, опишемо основні турбулентні процеси, що виникли в українському суспільстві протягом останніх років, і проаналізуємо їх вплив на розвиток РФП. Обмежений характер дослідження у цьому випадку обумовлений досить складною методикою застосування турбулентного підходу, результати якої складно вмістити у межах однієї статті.

Доцільність застосування турбулентного підходу до пізнання РФП не викликає сумнівів, враховуючи численні трансформації окресленого ринку після кризи 2008 р., що значно посилювалися у 2013–2016 рр. у результаті виникнення

Рис. 1. Алгоритм застосування турбулентного підходу до пізнання економічних явищ

Джерело: сформовано авторами

непередбачуваних і складно прогнозованих подій різної природи. Такі чинники мали суттєвий вплив на розвиток РФП і у багатьох випадках змінили його стан досить кардинально та безповоротно. У цьому дослідженні основну увагу сконцентруємо на ідентифікації основних турбулентних процесів, що здійснили найбільший вплив на розвиток РФП.

1. *Складна політична ситуація та окупація частини території України* – один із найбільш складних за природою та рівнем непередбаченості турбулентний процес, який пронизав усі сфери українського суспільства своїм негативним впливом. Складна політична ситуація завжди негативно відображається і на економічному розвитку держави. В Україні починаючи з 2013 р. спостерігаємо складний економічний розвиток, що впливає і на РФП. На розвиток банківської системи значний негативний вплив мали анексія Криму та війна на Сході. Оскільки на окупованих територіях, окрім структурних підрозділів, які швидко прийшлося переміщати та закрити, залишилася значна кількість клієнтів банківських установ, котрі перестали сплачувати внески за кредитними угодами, що негативно почало відбиватися на фінансовому стані банківської системи. Банківські установи також понесли втрати активів, що були у їх власності та зараз знаходяться на окупованій території. Комерційні банки змушені були всі втрати перенести у збитки та задекларувати це у фінансовій звітності. Така ситуація вкрай негативно відобразилася на прибутку таких установ.

2. *Значна девальвація національної валюти* – цей процес став шоковим для всієї країни і насамперед для населення України, яке протягом короткого періоду стало у декілька разів біднішим. У результаті політичної напруги, обумовленої зовнішніми обставинами та внутрішніми чинниками, у 2014–2015 рр. спостерігалася девальвація національної валюти, що мало деструктивний вплив на всі сфери соціального й економічного життя українців.

На рис. 2 наведені статистичні дані щодо курсу національної валюти та тенденції її зміни.

Як бачимо, стрімке здешевлення національної валюти відбувалося досить швидкими темпами. Якщо у кінці 2013 р. за 1 дол. США платити майже 8,0 грн, то вже у 2015 р. – 24,0 грн, незважаючи на ті пікові флуктуації, коли вартість підіймалася до 30,0 грн і вище. Звичайно, девальвація негативно вплинула на всі економічні процеси, оскільки зміна вартості валюти відбулася лише всередині країни. У виграші – лише підприємства-експортери та лише ті, які не закуповують власну сировину, комплектуючі за кордоном.

За своєю природою девальвація гривні є дійсно турбулентним процесом, оскільки такого значного здешевлення гривні ніхто не очікував і не прогнозував. Відповідно до такої ситуації почали виникати проблеми у клієнтів із обслуговуванням ще існуючих валютних кредитів (насамперед для підприємств). Девальвація була настільки різкою, що вона не могла бути покритою відсотками за депозитами, що у підсумку підірвало довіру до гривні як національної валюти, особливо з боку населення. Вартість активів фінансових установ, їх обсяги капіталів – всі показники були номіновані у гривні, але їх мінімальні законодавчі межі завжди визначалися в іноземних валютах. Така ситуація призвела до виникнення низького рівня капіталізації значної кількості підприємств, що почало загрожувати вже стабільності фінансової системи. За показниками НБУ, після другого етапу діагностики дефіцит капіталу мали 12 із 19 комерційних банків. За оцінками діагностики 39 найбільших банків, дефіцит капіталу мали 28 фінансових установ [5, с. 31].

На рис. 4 наведено показники обсягу капіталу банківських установ в Україні. За наведений період можна спостерігати, що у 2014 р. відбувається різке зниження цього показника по банківській системі. Оскільки показники представлені у дол. США, то окреслена девальвація вплинула на капіталізацію вітчизняних банків. Вона її зменшила більше, ніж у 2 рази, знизила стійкість банківської системи, що є вкрай негативним явищем для розвитку всього РФП. Подібна ситуація спостерігається і з активами вітчизняних банків. Їх обсяг зменшився на 76,4 млрд дол. США (рис. 5).

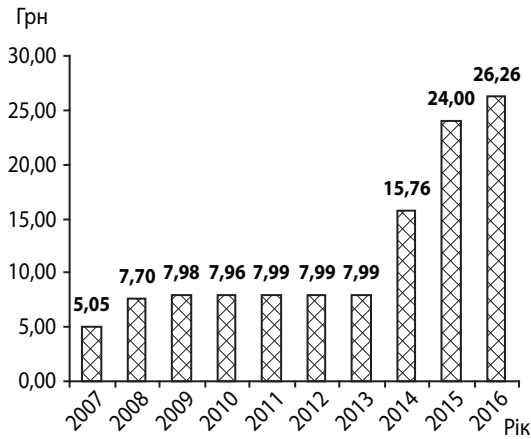

Рис. 2. Офіційний курс гривні на кінець року

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [12]

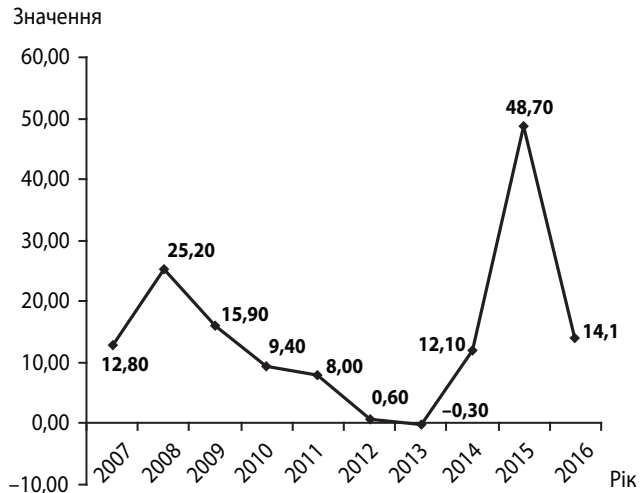

Рис. 3. Індекс споживчих цін в Україні, %

Джерело: сформовано авторами за даними Державної служби статистики [9]

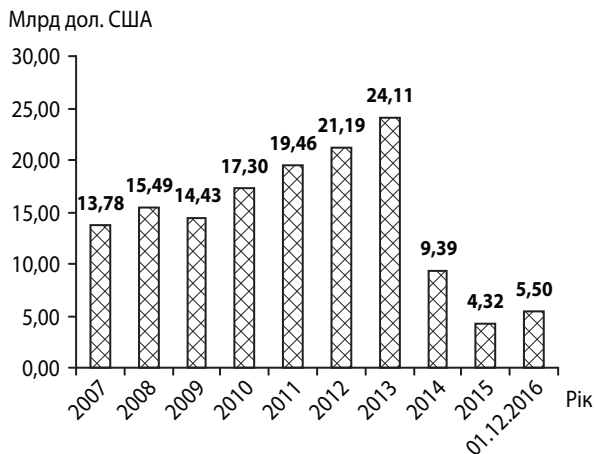

Рис. 4. Обсяг капіталу Українських банків

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [13]

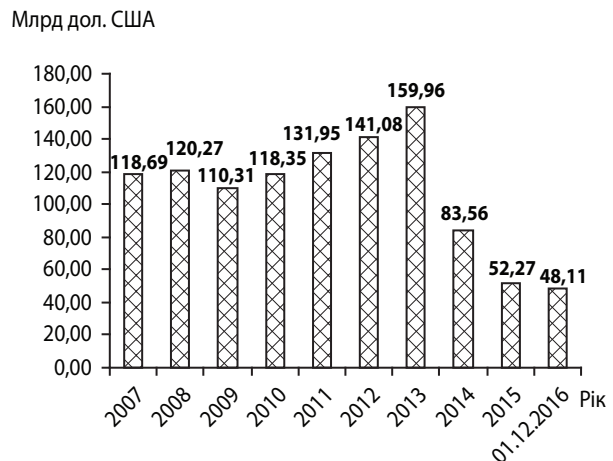

Рис. 5. Обсяг активів Українських банків

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [13]

3. *Погіршення макроекономічної ситуації* також мало негативний вплив на розвиток РФП і було обумовлено не лише девальвацією національної валюти, а загальним економічним розвитком країни. Девальвація лише підсилила і так складне економічне становище України, що й обумовило надвисокі темпи інфляції (рис. 3). Якщо у 2013 р. Державна служба статистики зафіксувала у країні навіть дефляцію, то такий стан швидко змінився шокним рівнем зростання інфляційних процесів. У 2014 р. офіційний рівень інфляції – 12,1 %, у 2015 р. – 48,7 %. Такі швидкі зміни окресленого показника мали подальші деструктивні наслідки на всі сфери національного господарства, зробили українське суспільство ще біднішим, незважаючи на значну девальвацію гривні. Саме різке зростання інфляції і є турбулентним процесом, що негативно вплинув на розвиток як економіки загалом, так і РФП.

Окреслена ситуація досить негативно відобразилася на фінансовому стані населення країни та його кредитоспроможності. Внаслідок цього банківські установи, оговтавшись від макроекономічних і політичних потрясінь, готові були надавати кредити населенню для формування власних доходів, проте потенційних клієнтів виявилось небагато. Комерційні банки підвищили вимоги до фінансового стану позичальників, що також негативно вплинуло на можливість реалізації банками активних операцій і формування прибутку. Натомість у країні активно розвиваються ломбарди, фінансові компанії, кредитні установи парабанківського типу, які скористалися складною ситуацією на РФП і змогли запропонувати своїм клієнтам відповідні кредитні продукти. Проте вартість таких кредитів є надвисокою і не сприяє економічному розвитку. Ситуація із кредитування підприємств почала нормалізуватися лише у 2016 р., але вимоги банків до потенційних клієнтів залишаються досить складними для більшості вітчизняних суб'єктів господарювання (рис. 6).

Отже, якщо у 2009 р. період фінансово-економічної кризи, для якого характерними були процеси згорання кредитних операцій вітчизняними банками, було видано 93,65 млрд дол. США, то у 2014 р. – 63,86 млрд дол. США, а у 2015 р. – взагалі 40,21 млрд дол. США, і тенденція продовжує погіршуватися. Фактично у 2016 р. українські банки видали за 12 місяців кредитів на суму майже втричі меншу від показника кризового 2009 р. І це якщо не брати до уваги, що окреслений показник у динаміці зростає після 2009 р. до 2013 р. (рис. 6). Це лише підсилює негативні тенденції розвитку банківської системи та вплинуло

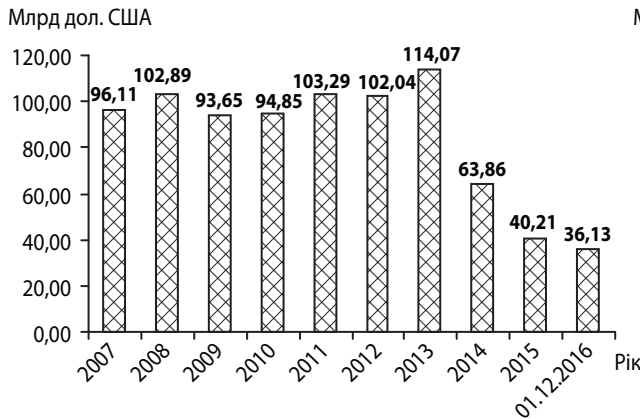

Рис. 6. Обсяг кредитів, виданих українськими банками

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [13]

стала шоком для всіх учасників РФП, оскільки до переліку вже ліквідованих банківських установ, окрім невеликих за розмірами банків, потрапили також системні установи, що входили до першої десятки за розмірами активів. На рис. 8 наведено кількість банківських установ в Україні, а на рис. 9 наведено кількість їх структурних підрозділів.

Зміцнення вітчизняної банківської системи є дійсно важливим аспектом економічного розвитку держави та вимагає реалізації комплексу заходів для забезпечення такої ситуації, створення передумов для збільшення рівня довіри до банківських установ. Проте в Україні маємо ситуацію,

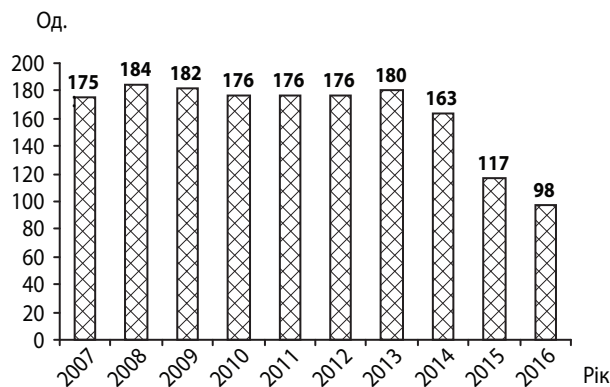

Рис. 8. Кількість банківських установ в Україні на кінець року (дані за 2016 рік на 01.12.2016)

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [13]

на формування її прибутку. У 2014 р. банки акумулювали 74,16 млрд дол., що менше показника 2013 р. майже у два рази (рис. 7).

4. *Зменшення кількості банківських установ* – одна з найбільш різких тенденцій на РФП України. НБУ дотримується політики формування стабільної банківської системи і з цією метою всі проблемні, фінансово нестійкі банківські установи почали виводитися з ринку, незважаючи на їх масштаби діяльності, кількість філій та обсяги акумульованих депозитів. Окреслена ситуація

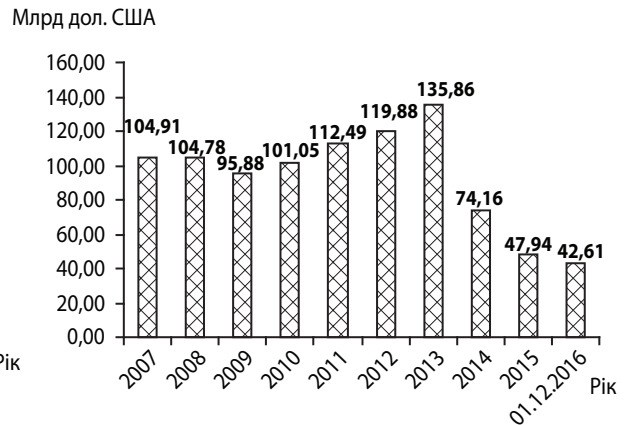

Рис. 7. Обсяг зобов'язань українських банків

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [13]

коли цілі важливі й актуальні, але механізми їх досягнення є досить невдалими та дискусійними. За даними журналу «Бізнес», за останні два з половиною роки з українського ринку виведено більше 80 банків [6, с. 12]. Наслідки такого повального зменшення банківських установ були негативними для більшої кількості всіх суб'єктів господарювання, фізичних осіб, що значно підірвало довіру клієнтів банків до них. У вигравші залишилися, насамперед, комерційні банки із іноземним капіталом.

Завдяки Фонду гарантування вкладів фізичних осіб населення з часом отримало свої кошти, що знаходилися на депозитних рахунках ліквідованих банків, проте юридичні особи опинилися у складному становищі, оскільки

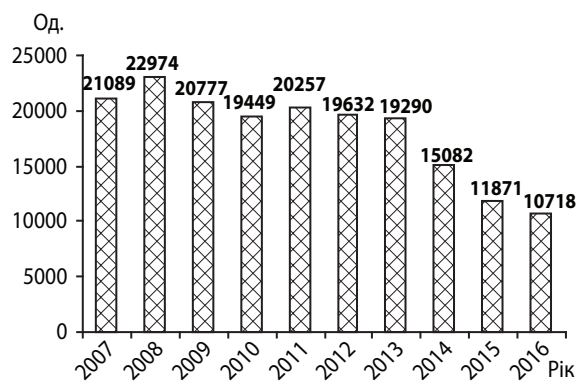

Рис. 9. Кількість структурних підрозділів банків (дані за 2016 рік на 01.12.2016)

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [10]

всі кошти на поточних, депозитних рахунках були заблоковані. За інформацією журналу «Бізнес», в Україні внаслідок окреслених дій юридичні особи втратили за приблизними підрахунками біля 130 млрд грн [5], які не отримає національна економіка.

Продаж майна ФГВФО, що було у власності ліквідованих банків, показує невтішну реальну ситуацію з реалізацією такого майна та неможливістю його ефективно продати та повернути необхідні кошти. І такі випадки не є поодинокими. Це, своєю чергою, унеможливає повернення коштів кредиторам банків, які вже ліквідовані. Ще однією перешкодою отримання юридичними особами власних коштів є те, що найбільш ліквідні активи таких банків вже знаходяться у заставі НБУ, і тому ліквідаційна вартість майна банків-банкротів ще стає меншою. Складною залишається ситуація із майном ліквідованих банків, що залишилося в Криму та знаходиться у зоні проведення АТО. За підрахунками експертів на цих територіях знаходяться активи та застави банків-банкротів на 50,0 млрд грн [5].

Варто розуміти, що, окрім виробничих підприємств, окреслена ситуація негативно вплинула і на функціонування інших фінансових установ, що вкрай деструктивно позначилося на розвитку РФП загалом. Всі фінансові установи відповідно до чинного законодавства повинні були тримати свої кошти виключно у комерційних банках. «Банкопад» призвів до блокування фінансових ресурсів страхових компаній, кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів та інших установ, що ускладнило їх роботу, вплинуло на їх фінансову стійкість і позначилося на рівні та якості обслуговування клієнтів.

Невтішними є і статистичні дані щодо кількості відокремлених підрозділів банківських установ, які діяли на території України. Світова фінансова криза 2007–2009 рр. призвела до того, що вітчизняні банківські установи під тиском негативних наслідків такої кризи почали оптимізувати власні мережі філій, представництв і т.д. Проте навіть після складних 2008–2009 рр. в Україні функціонувало (за даними НБУ) більше 22 тис. структурних підрозділів. Нова політика НБУ у сфері банківського регулювання призвела до того, що вже у 2014 році підрозділів було 19290 од., у 2015 – 15082 од., на початок 2016 року – менше 12 тис. од. Різке погіршення ситуації спостерігалося у 2014 році, коли кількість структурних підрозділів скоротилася внаслідок анексії Криму й окупації частини Донбасу. Тільки банкрутство АТ «Брокбізнесбанк» і ПАТ «Банк Форум» призвело до втрати 500 відділень [7, с. 16].

Таким чином, окреслений процес очищення банківської системи можна віднести до турбулентного процесу, враховуючи його непередбачуваність, стохастичність і деструктивний вплив на розвиток інших учасників РФП.

6. *Ситуація із націоналізацією ПриватБанку* – ще один, на наше глибоке переконання, турбулентний процес з позиції розвитку РФП. Досить тривалий час відбувалися розмови про націоналізацію найбільшого банку в Україні – ПриватБанку. Варто зауважити, що окреслена установа, незважаючи на всі складнощі розвитку банківської системи протягом останніх років, завжди залишалася прибутковою, а її менеджмент вдало реалізовував механізми управління ризиками різних типів. Проте,

за даними НБУ, які активно почалися з'являтися у пресі, ПриватБанк мав досить серйозні фінансові проблеми. Такі проблеми з'явилися у банку наприкінці 2016 р. В українському суспільстві питання націоналізації ПриватБанку ніколи не сприймалося серйозно. У підсумку – наприкінці 2016 р. ПриватБанк був націоналізований.

Націоналізація ПриватБанку стала шоком для більшості громадян і підприємств, оскільки цей банк обслуговував значну кількість рахунків пенсіонерів, соціально незахищених верств населення, військових. Подальший розвиток цього банку залишається незрозумілим. На сьогодні у ньому працює менеджмент, що представляє інтереси держави. Проте для держави, яка вже на сьогодні володіє Ощадбанком, Укресімбанком, Укргазбанком, навряд чи є доцільність тримати ще один банк і витратити колосальні фінансові ресурси на його утримання, оскільки мережа відділень і представництв ПриватБанку була значною.

Таким чином, описано найбільш, на наш погляд, важливі турбулентні процеси, що мали місце у розвитку РФП в Україні. Окреслені процеси призвели до негативних наслідків у сфері функціонування фінансових установ, а отже, до втрати довіри значної кількості населення до діяльності фінансових установ. Саме цей процес, на наше глибоке переконання, є найбільшою втратою України у межах зазначених турбулентних процесів. Відновлювати довіру досить складно, а у складних економічних умовах, функціонуванні турбулентного середовища є вкрай важким завданням.

Висновки. У статті обґрунтовано використання турбулентного підходу до пізнання сучасного стану РФП України. Обґрунтовано, що наявність останніми роками в економічному розвитку країни досить великої кількості складно передбачуваних процесів вимагає використання саме турбулентного підходу до пізнання економічних явищ і процесів.

У межах статті також ідентифіковано основні турбулентні процеси, що відбувались у розвитку РФП і мали негативний вплив на його розвиток. До таких процесів нами віднесено такі: складна політична ситуація та окупація частини території України, значна девальвація національної валюти, погіршення макроекономічної ситуації, зменшення кількості банківських установ, ситуація із націоналізацією ПриватБанку. Зазначені процеси були описані та детально розглянуті. Особливу увагу приділено впливу таких процесів на загальний розвиток РФП.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдова А. А., Мойко В. Ю. Ринок фінансових послуг України: глобалізаційний аспект. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 72–79.
2. Бурлачков В. Турбулентность экономических процессов: теоретические аспекты. *Вопросы экономики*. 2009. № 11. С. 90–97.
3. Войтенко О. М. Теоретичні аспекти сутності ринку фінансових послуг. *Бізнес Інформ*. 2014. № 8. С. 233–236.
4. Герасимова Е. Б. Методология экономического анализа: турбулентный подход. *Вопросы современной науки и практики*. 2009. № 12 (26). С. 180–190.

5. Гриньков Д. Капитальная недостаточность. *Бизнес*. 2016. № 44. С. 30–31.
6. Гриньков Д., Гонтар В. Ожидается прибытие. *Бизнес*. 2016. № 42. С. 12–13.
7. Гриньков Д., Гонтар В. Отдельный разговор. *Бизнес*. 2016. № 35. С. 16–18.
8. Захарченко П. В. Турбулентні процеси в економіці курортно-рекреаційних систем. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 3 (15). С. 77–82.
9. Индексы споживчих цін на товари та послуги // Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Кількість структурних підрозділів банків // Національний банк України: офіц. сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
11. Макарова Н. Н., Шохнех А. В. Турбулентный подход к системе обеспечения экономической безопасности экономических субъектов. *Аудит и финансовый анализ*. 2012. № 9. С. 397–399.
12. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют // Національний банк України: офіц. сайт. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>
13. Показники банківської системи // Національний банк України: офіц. сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
14. Титова В. А., Федорец М. Н. Специфика поведения потребителя на рынке финансовых услуг // Маркетинг и маркетинговые исследования. 2002. URL: <http://www.insur-info.ru/press/48102/>
15. Третьяков М. М., Ивлев Г. С. Условие и факторы формирования и развития рынка финансовых услуг. *Общество. Среда. Развитие*. 2013. № 1 (26). С. 39–42.
16. Шарлет С. М., Дубина М. В. Особливості застосування когнітивного підходу до ідентифікації сутності ринку фінансових послуг. *Економічний часопис*. 2016. № 3–4 (2). С. 70–74.
17. Юрій С. І., Луцишин О. О. Ринок фінансових послуг як інституційна основа ринкової економіки. *Фінанси України*. 2010. № 11. С. 48–59.
18. Asmundson I. What are financial services? // *Finance & Development*. March. 2011. P. 46–47.
19. Shatz H. J. U.S. International economic Strategy in a turbulent world. Santa Monica: RAND Corporation, 2016. 151 p.
20. Stijn C. Competition in the Financial Sector: Overview of Competition Policies // IMF Working Paper, 2009. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp0945.pdf>
21. Troppe M., Toft G. Responding in a turbulent economy: creative roles for workforce investment boards // A Report to the Ford Foundation. April. 2004. 66 p. URL: http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2010/04/Churning_Final_Report.pdf
- Asmundson, I. "What are financial services?" *Finance & Development*, March (2011): 46-47.
- Burlachkov, V. "Turbulentnost ekonomicheskikh protsessov: teoreticheskiye aspekty" [Turbulence of economic processes: theoretical aspects]. *Voprosy ekonomiki*, no. 11 (2009): 90-97.
- Boldova, A. A., and Moiko, V. Yu. "Rynok finansovykh posluh Ukrainy: hlobalizatsiyniy aspekt" [The financial services market of Ukraine: globalization aspect]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, no. 1 (2012): 72-79.
- Gerasimova, E. B. "Metodologiya ekonomicheskogo analiza: turbulentnyy podkhod" [Methodology of economic analysis: a turbulent approach]. *Voprosy sovremennoy nauki i praktiki*, no. 12 (26) (2009): 180-190.
- Grinkov, D. "Kapitalnaya nedostatochnost" [Major failure]. *Biznes*, no. 44 (2016): 30-31.
- Grinkov, D., and Gontar, V. "Ozhidaetsya pribytiye" [It is expected the arrival]. *Biznes*, no. 42 (2016): 12-13.
- Grinkov, D., and Gontar, V. "Otdelnyy razgovor" [A separate conversation]. *Biznes*, no. 35 (2016): 16-18.
- "Indeksy spozhyvchykh tsin na tovary ta posluhy" [Consumer price indices for goods and services]. *Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy: ofits. sait*. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- "Kilkist strukturykh pidrozdiv bankiv" [The number of structural units of banks]. *Natsionalnyi bank Ukrainy: ofits. sait*. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
- Makarova, N. N., and Shokhnekh, A. V. "Turbulentnyy podkhod k sisteme obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti ekonomicheskikh subektov" [Turbulent approach to the system of economic security of economic subjects]. *Audit i finansovyy analiz*, no. 9 (2012): 397-399.
- "Ofitsiyniy kurs hryvni shchodo inozemnykh valiut" [The official exchange rate of hryvnia against foreign currencies]. *Natsionalnyi bank Ukrainy: ofits. sait*. <https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>
- "Pokaznyky bankivskoi systemy" [Indicators of the banking system]. *Natsionalnyi bank Ukrainy: ofits. sait*. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
- Shkarlet, S. M., and Dubyna, M. V. "Osoblyvosti zastosuvannya kognitivnoho pidkhodu do identyfikatsii sutnosti rynku finansovykh posluh" [Features of application of cognitive approach to identification of essence of the financial services market]. *Ekonomichnyi chasopys*, no. 3-4 (2) (2016): 70-74.
- Schatz, H. J. U. S. *International economic Strategy in a turbulent world* Santa Monica: RAND Corporation, 2016.
- Stijn, C. "Competition in the Financial Sector: Overview of Competition Policies" IMF Working Paper, 2009. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp0945.pdf>
- Titova, V. A., and Fedorets, M. N. "Spetsyfika povedeniya potrebitelya na rynke finansovykh uslug" [Specifics of consumer behavior in the market of financial services]. *Marketing i marketingovyye issledovaniya*. 2002. <http://www.insur-info.ru/press/48102/>
- Tretyakov, M. M., and Ivlev, G. S. "Usloviye i faktory formirovaniya i razvitiya rynku finansovykh uslug" [The condition and factors of formation and development of the financial services market]. *Obshchestvo. Sreda. Razvitiye*, no. 1 (26) (2013): 39-42.
- Troppe, M., and Toft, G. "Responding in a turbulent economy: creative roles for workforce investment boards" http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2010/04/Churning_Final_Report.pdf
- Voitenko, O. M. "Teoretychni aspekty sutnosti rynku finansovykh posluh" [Theoretical aspects of the essence of the financial services market]. *Biznes Inform*, no. 8 (2014): 233-236.
- Yurii, S. I., and Lutsyshyn, O. O. "Rynok finansovykh posluh yak instytutsiina osnova rynkovoї ekonomiky" [The financial services market as the institutional framework of a market economy]. *Finansy Ukrainy*, no. 11 (2010): 48-59.
- Zakharchenko, P. V. "Turbulentni protsesy v ekonomitsi kurortno-rekreatsiinykh sistem" [Turbulent processes in the economy of the resort and recreational systems]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, no. 3 (15) (2012): 77-82.